

In de buurt zit je netwerk niet

JAN STEYAERT

Decennia oude kennis is vaak ten onrechte vergeten. Zoals het onderzoek van de Canadese socioloog Barry Wellman, die al in 1979 vaststelde wat nu nog meer opgaat: je sociale netwerk zit niet in je buurt of wijk.

In de snelheid van modernisering en toename van kennis zouden we haast vergeten dat oudere teksten grote relevantie kunnen behouden. Het april-nummer van *TSS* (nummer 4) bevatte een lovenswaardige bijdrage van Jos van der Lans die het artikel van Mark Granovetter uit 1973 uit de oude doos haalde, en stilstond bij de kracht van zwakke verbindingen in je sociale netwerk. Toevallig was het wel, want net toen dat nummer

met de post toekwam, stuurden wij het manuscript van ons nieuwe boek *De zorgkracht van sociale netwerken* naar de uitgever (Steyaert & Kwekkeboom 2012). En ook in dat boek staan we stil bij het werk van Granovetter. Zijn inzichten zijn dan wel bijna veertig jaar oud, maar nog steeds zeer van belang. Helaas, zoals Van der Lans opmerkt, laten we de kracht van zwakke verbindingen niet tot de statistieken toe.

Naast Granovetter staan we in *De zorgkracht van sociale netwerken* ook stil bij een ander iconisch artikel uit de oude doos – het werk van Barry Wellman uit 1979. Zij hebben met elkaar gemeen dat ze de gangbare inzichten in sociale netwerken op hun kop zetten. Het hoeft dan ook niet te verbazen dat beide artikelen nog steeds tot de meest geciteerde uit de sociologie behoren. Helaas geldt ook voor allebei dat hun werk te weinig

Barry Wellman

doorklinkt in de huidige sociale sector.

Gedachteoefening

Maar voor we het werk van Wellman toelichten, is het handig te starten met een gedachteoefening. Neem daarvoor je telefoonboekje, de lijst van je Facebook-vrienden en de lijst van mensen die je met kerst of nieuwjaar wensen stuurt (per kaart of digitaal). Laten we afspreken dat dit voor deze oefening goede indicatoren zijn voor je sociale netwerk. Neem vervolgens een kaart van de stad waar je woont, een kaart van Nederland en een kaart van Europa of de wereld (hoeft niet letterlijk, kan ook gewoon denkbeeldig). En nu gaan we op de kaarten spelden of duimspijkers prikken, één per locatie waar een vriend of familielid woont.

Dan komt het tweede deel van de gedachteoefening. Teken op een vel papier de straat waar je woont en twee aanpalende zijstraten. Teken blokjes voor alle huizen in de straat. En schrijf nu bij elk blokje wat je weet van de inwoners: naam, leeftijd, opleiding, beroep, hobby's... Plaats er ook twee getallen bij: één voor het aantal keer dat je bij hen thuis koffie of een biertje dronk, en één voor het aantal keer dat je er ging eten.

Ik ken de lezers van *TSS* natuurlijk niet, maar ik durf het toch aan een voorspelling te doen over de uitkomst van de voorgaande oefeningen. Bij de eerste oefening merkt de gemiddelde *TSS*-lezer dat zijn of haar sociale netwerk geografisch best wel verspreid zit en zich nauwelijks concentreert in eigen

wijk of stadsdeel. Bij de tweede oefening merkt diezelfde lezer dat er in de eigen straat/wijk eigenlijk maar bitter weinig kennis van de burens is, en weinig interactie bij hen thuis. Natuurlijk zeggen we wel even goedendag en klagen we over het aanhoudende regenweer als we elkaar treffen op weg naar de bakker. Maar veel verder gaat het zeer waarschijnlijk niet.

Logische fout

En dat is exact wat Barry Wellman in 1979 zowel analytisch als empirisch identificeerde.

Analytisch argumenteerde hij in zijn artikel 'The community question' dat het tot dan toe uitgevoerde onderzoek naar sociale netwerken vooral keek naar lokale sociale netwerken.

Onderzoekers bakenden een gebied af en keken dan naar de sociale verbanden in dat gebied. En zo maakten ze een logische fout, aldus Wellman: 'They have thus assumed, a priori, that a significant portion of an urbanite's primary ties are organized by locality' (Wellman 1979, p. 1203). Als er dan weinig vitaliteit in lokale sociale netwerken gevonden werd, concludeerde men foutief dat sociale cohesie aan erosie onderhevig was.

Empirisch steunden de uitspraken van Wellman op onderzoek naar de sterke sociale contacten bij burgers in East York, een middenklassenbuurt van Toronto die bekendstond als een van de meer solidaire buurten van de stad. De bijna 900 respondenten benoemden elk de zes 'closest intimates', personen van buiten hun huishouden die hun het meest nabij waren. Ongeveer met de helft van die mensen bleek men een familieband te hebben, en ruim een derde (38 procent) waren vrienden, zonder verder buur of (ex-)collega of zo te zijn. Slechts 6 procent van de 'closest intimates' waren burens, en 5 procent waren collega's.

Boeiender keek Wellman naar de woonplaats van die 'closest intimates'. Slechts 13 procent bleek in dezelfde wijk als de respondent te wonen, terwijl 62 procent elders in de metropool Toronto woonde en bijna 25 procent buiten de stad. Sociale netwerken waren dus helemaal niet lokaal; betekenisvolle personen uit iemands netwerk woonden veel frequenter elders in de metropool of erbuiten.

Dat strookt met onze gedachteoefening, al leven we ondertussen ruim drie decennia later. Als verklaring voor de geografische spreiding van sociale netwerken schreef Wellman toen: 'The wide spatial expanse of intimate networks is facilitated by the telephone' (p. 1213). Dat was natuurlijk in 1979, een tijd waarin van

nieuwe media nog geen sprake was, en van Skype of sociale media als Facebook al helemaal niet. Het bezit van auto's was al wel grotendeels gedemocratiseerd, maar mensen reden toen gemiddeld nog maar iets van de helft van het aantal kilometers dat we vandaag afleggen. De transactiekosten van betekenisvolle sociale relaties op grotere geografische afstand liggen vandaag dus nog een stuk lager dan in de tijd dat Wellman beschreef dat sociale netwerken plaatsonafhankelijk werden.

Zelf doet hij nog steeds onderzoek naar dit thema, en hij introduceerde voor de invloed van internet en sociale media op sociale netwerken het begrip 'networked individualism'. We vormen niet langer als gezin een knooppunt in het sociale netwerk (met één adres, postbus, telefoonnummer), maar als individu (met een individueel e-mailadres, met een individuele login op Facebook, enz.).

Vreemde paradox

Er zit een vreemde paradox tussen enerzijds de herkenbaarheid van die inzichten en anderzijds het in sociaal beleid en sociale interventies vasthouden aan de buurt en wijk om sociale netwerken van (zorgbehoevende) burgers te versterken. De hele decentralisatie in de Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo) en de andere transitie brengen sociaal beleid terug naar kleine gebieden, afgebakend door gemeentegrenzen. En de schrijvers van beleidsteksten, of ze nu van de gemeente of brede welzijnsinstellingen komen, lijken daar volop in mee te gaan. Er ontstaan wijkteams, wijkprofessionals, wijkplannen, wijkgerichte maatschappelijke steunsystemen... en allemaal lijken ze de zo herkenbare inzichten van Wellman te vergeten.

Dat is op zich al heel boeiend. Helaas schijnt het ook herkenbaar te zijn. Emily Cockayne schreef net

een boeiende geschiedenis van het denken over burens, en zegt dat ze zo wel om de vijftig jaar vele eeuwen terug uitspraken kan vinden over het belang van wijken en buurten, telkens met die zorgelijke ondertoon dat de lokale sociale netwerken teloor dreigen te gaan (Cockayne 2012).

Het kan natuurlijk ook anders. Erken dat sociale netwerken grotendeels losstaan van locatie en benader ze vanuit de persoon. Breng rondom een zorgbehoevende burger zijn sociale netwerk in beeld, versterk het waar nodig en 'ontgin' er zorgkracht aan waar mogelijk. Nog maar een paar jaar geleden was sociaal werk stevig in de weer met genogrammen, ecogrammen en dergelijke. Handige instrumenten, maar ze lijken verstoff onder in het instrumentenbakje van de sociale professional beland te zijn. In de Wmo-werkplaats van Fontys hogescholen gaan we ze de volgende jaren vanonder dat stof halen en moderniseren.

Jan Steyaert is lector bij Fontys Hogeschool Sociale Studies.

De *zorgkracht van sociale netwerken* is bestellen bij MOVISIE of gratis te downloaden via www.movisie.nl > publicaties.

Literatuur

- Cockayne, E., *Cheek by jowl, a history of neighbours*. London: The Bodley head, 2012
- Steyaert, J., Jane Jacobs, a rebel with a cause. *Social work & society*, 10, 2012
- Steyaert, J. & R. Kwekkeboom, *De zorgkracht van sociale netwerken*. Utrecht: MOVISIE, 2012
- Wellman, B., The community question: the intimate network of East Yorkers. *American journal of sociology*, 84 (5), p. 1201-1231, 1979